

Fra statsminister M. P. Friis' eksil 1923-26

Ved Tage Kaarsted

Fru Bodil Rothe, f. Holten-Andersen, enke efter minister Tyge J. Rothe, har til Rigsarkivet afleveret en samling breve fra sin morfar, statsminister, overformynder M. P. Friis' udlændighedsperiode 1923-26. Professor, dr. phil. Tage Kaarsted meddeler her brevenes politiske indhold.

Indledning

Michael Petersen Friis (1857-1944) var en betydelig embedsmand, som stillede sine evner og energi til rådighed for demokratiet. Hans vej til samfundets højeste poster var dog ikke lige. Under sine juridiske studier var han 1877-78 redaktionssekretær ved *Jyllands-Posten*, og efter sin eksamen i 1883 var han i seks år til 1889 medarbejder ved *Dagbladet*. I disse år skrev han konservative pjecer og underviste (hver for sig) stud. jur., senere konsejlspræsident, C. Th. Zahle og prins Christian (10.) i statsret. Samtidig hermed var han fra 1886 ansat i Justitsministeriet, hvor P. A. Alberti i 1904 gjorde ham til departementschef. De to synes at have arbejdet godt sammen. De lignede hinanden i forretningsduelighed og effektivitet og vel også i konservativ grundholdning, men med den temmelig væsentlige forskel, at Friis var grundhæderlig. Som leder af Justitsministeriet er det sagt, at han - trods sin konservatisme - indblæste en mere moderne ånd. I 1911 overtog han posten som overformynder, dvs. det embede, som forestod forvaltningen af umyndiges midler. Under første verdenskrig bestred han 1916-19 med stor dygtighed hvervet som formand for Den overordentlige Kommission, der bistod regeringen, og da navnlig indenrigsminister Ove Rode, med de mange reguleringspolitiske indgreb. Herudover varetog han talrige andre hverv, siden 1908 således f. eks. direktørposten i Den Hielmstjerne-Rosencrone-ske Stiftelse. Da man i 1920 ved påskeforliget, som gjorde en ende på ministeriet Liebes fem-dages regering, skulle have en upartisk statsminister, var M. P. Friis' position så betydelig, at valget i enighed straks faldt på ham. Også kongen og Zahle, hans to tidligere disciple, i den givne situation ellers statsretligt uenige, ønskede ham. Mens en ny valglov blev vedtaget og folketingsvalg afholdt, ledede han da et embedsmands-

ministerium, der trak sig tilbage, da normale politiske forhold var tilvejebragt.

1920 var højdepunktet i Friis' tilværelse. Anerkendt som departementschef og overformynder, respekteret som en altruistisk formand for Den overordentlige Kommission, formand for *Berlingske Tidendes* bestyrelse, medlem af ØK's bestyrelse, storkors af Dannebrog – i alle henseender ombøjet af nationens tillid. To år senere blev tæppet trukket bort under ham. Fra 1917 havde han været medlem af Landmandsbankens bankråd, siden 1920 tillige viceformand. Da banken krakkede i 1922, udløstes et politimæssigt og retligt opgør; det forblev ikke uden hysteriske og (takket være professor L. V. Bircks medvirken) antisemitiske bitoner. Blandt dem, der måtte undgælde, var M. P. Friis. Han idømtes i 1923 sammen med den øvrige bestyrelse en pengebøde, fordi han uden tilstrækkelig prøvelse havde underskrevet og været medansvarlig for offentliggørelsen af bankens regnskab for 1921. Bankrådsmedlemmet havde stølet for meget på bankens eminent dygtige, men også letsindige direktør, Emil Glückstadt.

Friis følte denne dom ærekrænkende, og fuld af lede ved retsopgøret med dets fængselsstraffe, pludselige dødsfald og endeløse avisfejder ry-stede han det danske støv af sine fødder og emigrerede til Frankrig med sin kone. Fra denne periode stammer en række breve, af Friis kaldt en »cirkulæredagbog«, idet brevene cirkulerede mellem hans tre børn af første ægteskab. Friis var gift to gange, første gang med Thora Vilhelmine, f. Hee, dette ægteskab opløstes i 1915, og derpå med Lilli Ida Marie, f. Collard, i dette ægteskab var der ingen børn.

De tre børn, som brevene cirkulerede imellem, var Michala (1884–1967), g. 1. gang med direktør Troels Holten-Andersen (1881–1927), 2. gang med chefredaktør Valdemar Petersen (1889–1956), fuldmægtig i Nationalbanken Ingo Vilhelm Friis (1888–1962) og sekretær i Indenrigsministeriet, senere stiftamtmand i Ribe, Ulrik Christian Friis (1890–1959).

Mens M. P. Friis var i Frankrig, fik han løst sine pensionsforhold til sin tilfredshed, og da der så småt var begyndt at gro mos over Landmandsbanksagen, besluttede han sig for at rejse hjem. Medvirkende har det formentlig været, at det stod Friis klart, at han nu kunne regne med rehabilitering. Det holdt også stik, idet han bl. a. blev formand for Overfredningsnævnet fra 1928 og for Københavns Forligskommission fra 1929.

Princippet for udvælgelsen af brevene har været, at alt, hvad der har

affinitet til danske politiske og samfundsmæssige forhold, er medtaget, mens brevenes øvrige indhold er udeladt. Det drejer sig om naturskildringer fra rejser, livet i Paris, beskrivelser af koncerter, operaer, kirkelige handlinger, retssager og almindelige turistseværdigheder.

Retskrivningen er normaliseret, direkte skrivefejl er korrigeret, og visse forkortelser er opløst; men der er derudover ikke foretaget rettelser i teksterne¹. Hvad udgiveren har indsat, er anført i firkantede parenteser. I noterne er kun mindre kendte personer og forhold identificeret. Det første brev er fra udrejsen 14. oktober 1923, det sidste, som ikke er medtaget, er dateret Monaco 25. marts 1926.

1. Ved udskriften af brevene har udgiveren haft god hjælp af exam. art. Grethe Rye Jensen.

Brevene

1.

Nordsøen, 14. oktober 1923.

[På vej til England over Vesterhavet]

Apropos mit sædvanlige rejseheld: I storebæltsfærgen tronede for bordenden – Schovelin¹ selvglad og pratende med tilhæng. Ved det beskedne kaffebord ved siden »tantiemeherren« med kone.

1. Den konservative politiker, børskommissær Julius Schovelin.

2.

Paris, 16. oktober 1923.

[Til Paris via London – Dover – Boulogne]

Ved ankomsten i aftes første åsyn i hotelhallen Damkier¹, deptchef Adolph Jensen². Jordan lille. Under vor fraværelse idag besøg af cand. theol. Næser³, der efterlod anmodning om at komme til ham i aften 8^{1/2}. Accepterer for venlighedens skyld og for at få enkelte underretninger.

1. Departementschef i Kirkeministeriet Oskar Damkier.
2. Departementschef i Statistisk Departement.
3. Formand for den fransk-danske forening i Paris.

3.

Paris, 23. oktober 1923.

[Flytter fra et dyrere hotel til et billigere.] Skyggesiden ved Hotel Jacob

er, at det ikke som Victoria Palace fyldestgør angelsachsiske renlighedskrav. Lilli har derfor haft en ikke ubetydelig opgave i at reformere indenfor vort eget gebet, og de mest bemøjede antimakasser, eller hvad det stads hedder, bordtæpper, hyldetæpper og papir m. m. er afløst af selvanskaffede ting, hvilket i forbindelse med hjemlige portrætter og småting samt blomster afgiver et for en ikke altfor udviklet properhedstrang ganske tiltalende skue. Værelsespasningen ydes iøvrigt af mandspersoner af en – selv i ædru tilstand – ikke altfor tillidvækkende type . . .

Foruden de gode hilsener hjemmefra får jeg da også et og andet af den kendte gode slags. I dette øjeblik ser jeg således i »Politiken«, at jeg efterlader 28 bestyrelshverv ved min bortrejse til England. Jeg havde 2 (to) nemlig Ø. K., hvor jeg frivillig har stillet mit mandat til rådighed, og Spare- og Laanekassen for Embeds- og Bestillingsmænd (ulønnet), som jeg har frasagt mig, hvortil, om man vil, kan medregnes hvervet som befuldmægtiget for en af ejerinderne af »Berl. Tid.«, og hvis man vil gå meget langt ud, stillingen som en af direktørerne for den Hielmstjerne-Rosencronske Stiftelse. Jeg skriver nu til en »Politiken« nærstående politiker¹, men venter mig for resten ikke videre deraf.

1. Tidl. indenrigsminister Ove Rode, der indrykkede en berigtigelse.

4.

Paris, 25. oktober 1923.

Ser, at Ldmsbanken har tabt Hallgarten-sagen. Var ventet af Fenger¹ selv. Hvorledes bestyrelsen skal kunne presses derfor, er ufatteligt. Banken har lagt fra sig, hvad den har fået for meget, og handelen var Glückstadts værk.

1. Højesteretssagfører J. F. Fenger.

5.

Paris, 27. oktober 1923.

Ser i aviserne folketingsdebat om aprildagene 1920. Christmas-Møller ualmindeligt eksemplar af politiserende studenterforeningsboxer. Hans påstand, at H. N. Andersen, Glückstadt og jeg rådede kongen til at afskedige ministeriet Liebe (vist endog: gik til kongen for vor mand.) Mit råd er ikke noget øjeblik gået videre end til, at ministeriet måtte indkalde rigsdagen og forhandle med den. Man kan ikke i et konstitutionelt land lave ministerier, udskrive valg osv. med rigsdagen som fraværende uvedkommende. Og dette råd gav jeg Liebe selv først og fremmest, og

jeg tilføjede, at fik han et mistillidsvotum, havde han jo appellen til vælgerne som løsning. Først da det var for sent, kom han ind på at ville gå ad denne vej.

For mit eget vedkommende fastholdt jeg konsekvent to ting: 1) Ikke at ville lægge sten i vejen for Liebes forsøg på at løse sin opgave, og 2) ikke at ville træde til uden alle 4 partiers ønske eller samtykke, hvilket efter min opfattelse var et forretningsministeriums livsbetingelse.

Enhver anden version er forvrængning.

Da jeg skærtorsdag efter kongens anmodning (han skulle til alters) gik til Liebe, udtalte jeg udtrykkelig, sondrende mellem ærinde fra kongen og mit eget, der var en gentagelse af min første henvendelse til ham: Fra kongen skal jeg anmode Dem om ikke at lade forhandlingen med socialdemokraterne sprænges, før De endnu engang har talt med kongen. For min egen regning tilføjer jeg, at jeg indtrængende beder Dem ikke at holde opløsningsvalg, uden at ministeriet forud har fremstillet sig for rigsdagen.

Yderligere erindrer jeg bestemt, at da jeg påskedags morgen før daggry kom til kongen efter kaldelse, og kmh. Krieger¹ i forværelset viste mig det kommunique, som man havde vedtaget at udsende, gjorde jeg ham alene to spørgsmål: 1) Er Liebe enig i den del af kommuniqueet, der handler om ham? og 2) Er kommuniqueet vedtaget af *alle* partiernes repræsentanter ved nattens forhandlinger? Begge spørgsmål besvaredes bekræftende.

1. Kongens kabinetssekretær, kammerherre A. M. Krieger.

6.

Paris, 15. november 1923.

Jeg ser, at bankrådet nu skal tages under behandling, og det af Bache¹. Den guderne vil ødelægge, berøver de først fornuften. Skal den stakkels bank da aldrig få ro. Og en ting slår mig: Hvorledes kan man tænke på at gøre ansvar gældende imod bankrådet uden tillige at gøre det imod vicedirektørerne, derunder den nuværende direktør Oluf Nielsen, der har været til stede i ethvert bankrådsmøde siden han blev vicedir. og der uden bemærkning hørt på enhver af Glückstadts meddelelser, som han havde ganske andre og større forudsætninger for at kritisere end bankrådets medlemmer?

1. Højesteretssagfører N. H. Bache.

7.

Paris, 19. november 1923.

Allerede i morges kl. 9 mødte, efter den urolige nat¹, etatsråd Wilh. Hansen² for at snakke Landmandsbank (urolig over erstatningsattentatet mod bankrådet.) Vi talte sammen en time i indgangskorridoren, og jeg spiser med ham på onsdag.

1. En beruset gæst havde holdt hotellets gæster vågne.
2. Den dansk-franske forsikringsmand.

8.

Paris, 19. november 1923.

Hos Prior¹ fik jeg anbefaling til Nationalbiblioteket, som jeg gerne vil besøge. Jeg talte en del med ham, også om broderen². Denne har bestemt erklæret (modsat hvad der har forlydt), at han ikke vil flytte til udlandet. Det regimente, der føres med ham, undrer mig noget. P. meddelte, at først efter 3 ugers forløb havde hans broder, overretssagf. Prior, fået tilladelse til at besøge ham, og i al den tid var familien, konen indbefattet, uden nogensomhelst underretning fra ham. Han var ret deprimeret og var på sygekost. Besøget fandt sted under fængselsinspektørens kontrol. Jeg erindrer måske fejl, men det forekommer mig, at behandlingen af fanger på sædvanlig fangekost kun i henseende til kosten skal afvige fra behandlingen af fanger i simpelt fængsel, og for dem gælder decideret ikke en sådan rigorisme. I alt fald agter jeg at skrive til Prior til jul, så kan de jo konfiskere brevet, om de vil.

1. Den danske generalkonsul i Paris, Ferdinand Prior.
2. Handelsminister i min. Friis, direktør H. P. Prior; rantes også ved Landmandsbankens sammenbrud.

9.

Paris, 22. november 1923.

I aftes til middag med etatsråd Wilh. Hansen på en lille, men meget fin restaurant her på venstre Seinebred: La Pérouse. Det var endelig det berømte franske køkken og den gode franske vin. Men trods valutaforholdet dyrere end i København. Vi ønskede at tale ugenert sammen, og i den afdeling, hvori vi sad, var der kun et enkelt yngre par, anbragt lige ved os. Men det første, vi oplevede, var, at den unge mand hævdede sit champagneglas og tiltalte sin dame med de 4 ord: »Tak fordi De

kom.« Så fandt vi det pludselig for koldt så nær ved vinduet og flyttede ind i et af de andre små værelser.

Idag læser jeg i bladene, af hvilke især »Berl. Tid.« (til ære for Rothe ¹, R.-H. ² og mig?) har haft til specialitet at holde erstatningsspørgsmålet varmt, at nu skal det gå løs. Efter referatet synes Bruuns ³ indstilling mig mere løs og tildels ganske uanstændig. Men man skal i disse tider intet forsværge. Både på grund af min fraværelse og navnlig p. gr. af min hele situation, sammenlignet med flere af de andres, er jeg i denne sag kaldet til at følge parolen, ikke til at give den.

1. Bankdirektør Frederik Rothe.

2. Departementschef K. Riis-Hansen; trafikminister i min. Friis, direktør i Landmandsbanken 1921-22.

3. Højesteretssagfører H. H. Bruun.

10.

Paris, 25. november 1923.

Hvert nr. af de hjemlige aviser bringer nu budskaber om erstatningsaktionen fra Landmandsbanken. Især synes »Berl. Tid.« stadig at finde det passende at gøre sig en specialitet af at udvirke en stemning for denne sag og arbejde forventningerne op gennem ivrige og omhyggelige referater af den nye bankstyrelses ønsker og aspirationer, medens f. eks. »Politiken« er anderledes tilbageholden. Det er af sine egne, man skal have det, kan Rothe, Riis-Hansen og jeg med sandhed sige.

11.

Paris, 27. november 1923.

Jeg ser, at Transatlantisk-sagen ikke appelleres på grund af »sagens kolossale omfang og bevismaterialets uhåndterlighed.« Fornuftigt. Men når dette er resultatet af talrige juristers, revisoreres m. fl.'s arbejde i et år med Transatl., hvorledes kan man da gøre ansvar gældende til straf og erstatning mod Landmandsbankens mænd, der kun indirekte havde med Tr. at gøre?

12.

Paris, 29. november 1923.

Idag og igår gode og indgående breve fra Tulle og Ulrik. Jeg er ganske enig i U.'s betragtninger over det urimelige i Landmandsbankens erstatningskrav og nævner blot endnu, at forsåvidt kravet skal omfatte dir.

Rasmussens¹ ikke tilbagebetalte tantieme, er det unægteligt et stærkt skyts, da han måtte vide og vidste så meget mere end de, der nu skal tilsvare hans tantieme, og endvidere *at* for personalet under direktørerne var tantiemen i den grad påregnet, at den nye direktion og bankråd trods al sparsommelighed har reguleret lønningerne således, at de tidligere tantiemers beløb er indbefattet derunder, så at de altså er udbetalte selv for et så frygteligt år som 1922 . . .

Det interesserer mig, at den nye overformynder har indført at resolve i sagerne straks ved deres indkomst, før de går til sekretærene. Det betyder dog vel, at kontorchefer og fuldmægtige behandler sagerne først – ellers bliver der vist for meget at gøre om. Når altså sekretærene forbigås i referatet, vil det altså sige, at man går tilbage til forholdene før 1896, da jeg i Justitsministeriet fik Ricard² til at gå ind på underreferatet for sekretærene. Dette optoges efterhånden af de andre ministerier og af Overformynderiet. Jeg ser vel, at det har den ulempe, at sagerne tager et par dage længere. Enhver fordel har sin pris. Men det har den fordel, *at* 4 øjne ser mere end 2 og 6 mere end 4, og *at* sekretærene ikke indskrænkes til at være udvendige håndlangere, men får et indblik, der indeholder en højest nyttig forberedelse til de højere stillinger og skærper deres interesse for gerningen. Jeg har ofte i Overformynderiet tænkt på i alt fald tildels at afgive resolutionerne uden sagernes passage gennem 2 foregående instanser, men er af de nævnte grunde vegen tilbage derfra . . .

Jeg har sendt et par artikler om kejserinde Dagmars forsvundne søn Michael hjem til Danmark til »Berl. Tid.«. Nogen egentlig korrespondancevirksomhed, hvortil jeg er opfordret, tror jeg ikke, at jeg kommer til at udfolde. Journalistik har aldrig på den måde været mig kær, at det er en tilbagevenden til premier amour, og desuden ville jeg aldrig kunne indpasse mig i den Marseillaise- og Der er et yndigt land-stil, som nuomstunder er nødvendig for hver den, der nævner Frankrig og Danmark i samme åndedræt.

Her som i andre henseender tror jeg, at det gælder for mig, hvad det latinske ordsprog siger:

Coelum, non animum, mutant qui trans mare currunt:

Rejs over havet, der himmel du skifter, men selv er den samme.

1. Direktør i Landmandsbanken Emil Rasmussen.

2. Departementschef i justitsministeriet 1866–1904 C. F. Ricard.

13.

Paris, 1. december 1923.

Aviserne meddeler i dag, at gamle baron Reedtz-Thott¹ er død. »Berlingske Tidende« svømmer over af en begejstring og rørelse, der er ganske urimelig og usmagelig. Men naturligvis fortjener R.-T. nok, når alt sammenlægges, et godt eftermæle, og særlig hos mig, der snart er en af de få, hvis erindringer går de omtr. 60 år tilbage, der skal til for at huske hans unge år som lensbesidder og ægtemand, vækker hans død mange minder, og jeg har i dag skrevet et brev til sønnen og genkaldt et og andet deraf.

1. Tidl. konseilspræsident Tage Reedtz-Thott.

14.

Paris, 14. december 1923.

Elskværdigt brev fra Krarup¹, der indledende anmodede mig om ikke at opgive tanken om endnu i hjemlandet at kunne blive Danmark til nytte. Glædede mig, også fordi brevet netop kom fra en højesteretsdommer, d. v. s. en af mine dommere!

1. Højesteretsdommer Viggo Krarup.

15.

Paris, 20. december 1923.

Fra København har jeg i disse dage hørt gennem breve fra Richelieu¹, Reimer² og Heilbuth³, uden at dog synderligt nyt om erstatningsaktionen foreligger. Dog har jeg nærmest indtrykket af, at tendensen vil gå i retning af et forlig, hvis et sådant, til trods for den nye ledelse ved sin måde at gribe sagen an på næsten har umuliggjort for sig selv at være rimelig, kan nås på tålelige vilkår. Betragtningen er sagtens den, at for Landmandsbankens mænd er ingen retsbeskyttelse at opnå hos domstolene. Jeg har også gennem højesteretssagfører Fich⁴ modtaget den Bruunske cirkulæreskrivelse og skal nøjes med at nævne 2 ting: Han afkræver os Glückstadts tantieme for 1921, skønt Gl. uopfordret har stillet 5 à 6 mill. kr. til rådighed for banken, hvori dog ethvert billigtænkende menneske først må indlægge refusion af de 150.000 kr., som det, i lighed med hans kolleger for deres, mindre, beløbs vedkommende, tilfaldt ham at refundere. Han afkræver os dernæst Heilbuths tantieme 15.000 kr., skønt forholdet er det, at H. aldrig har oppebåret den, men straks gik

til banken og sagde: Jeg skylder nok min konto i banken så meget, at jeg ingen tantieme vil oppebære. Banken afskrev så de 15.000 kr. på Heilbuths gældskonto. Nu da det gøres gældende, at denne ændring ikke må opretholdes, gør banken så ikke det selvfølgelig at skrive H's gældspost op med de 15.000 kr. igen, men går hen i stedet for og afkræver os andre de 15.000 kr. Det er i sandhed pyramidalsk.

1. Admiral A. du Plessis de Richelieu.
2. Bankdirektør V. Reimer, Nakskov; medlem af Landmandsbankens bankråd.
3. Den radikale politiker, direktør Herman Heilbuth.
4. Højesteretssagfører Oskar Fich.

16.

Paris, 28. december 1923.

Det interesserer mig at se, at Bohn-Rasmussen¹ er kommen kluntet afsted med Plum-sagen. Skønt hans forseelse ikke er stor, er den vel i disse tider, hvor de normale målestokke er afskaffede, stor nok til at spærre ham vejen til at blive rigsadvokat. Jeg har den opfattelse – måske er den urigtig – at han i sagen imod os har været rigsadvokatens onde ånd. Gengældelsen er en rytter², der stundom rider hastig.

1. Statsadvokat 1919–23, landsdommer, senere højesteretsdommer C. V. Bohn-Rasmussen.
2. Ordspil, der hentyder til justitsminister 1920–24 Sv. Rytter.

17.

Paris, 19. januar 1924.

Rart udførligt brev fra Ulrik idag. Bankkommissionens betænkning kender jeg kun fra »Berl. Tid.« og »Politiken«. Jeg sporer i den forfatterens¹ personlige forfølgelseslyst overfor visse personligheder og hans antisemitiske tendens. Jeg er fuldstændig enig i, at det er utilbørligt i et offentligt dokument at sætte et vist spørgsmål ved en mands sanddrthed og så løbe videre og lade ham sidde med pletten eller en bevisbyrde, som måske efter sagens natur aldeles ikke lader sig opfylde. Bülow², Neergaard³, B. Dessau⁴, Cold⁵ og Riis-Hansen er så vidt jeg ser, mest angrebne, og der er jo overhovedet nu leveret frisk ved til bålet indtil over valgene eller længere, thi hvad nytter det at give publikum en nok så omhyggelig beregnet og tilformet lækkerbidsken, når det, skandalelysten først og fremmest tørster efter, 1. februarnavnene, holdes tilbage? At sætte grænsen et sted i statskalenderen, f. eks. med titlen højhed, er kortsynet leg med ilden.

Når folk får at vide, at vi er rejste til Paris, er det vist bedre, at de til-

lige ved, at det sker efter lægekrav og til billigt pensionophold. Ellers bliver det for nem en lækkerbidsken for adskillige.

1. Den konservative politiker, professor, dr. polit. L. V. Birck.
2. Tidl. justitsminister, landstingsformand 1920–22, hrsf. Fritz Bülow.
3. Statsminister Niels Neergaard.
4. Direktør for De forenede Bryggerier Benny Dessau.
5. Udenrigsminister C. M. T. Cold, direktør for DFDS 1908–21.

18.

Paris, 22. januar 1924.

Af aviserne ser jeg, at bankrådet siger nej til erstatningskravet og skyder på bestyrelsen. Det er samme taktik, Steglich-Petersen¹ anvendte til forsvar for direktionen. Den var bestyrelsens løbedreng, og nu er bankrådet bestyrelsens nikkedukker. Forligsmulighederne rykker vel herved yderligere i baggrunden.

1. Højesteretssagfører Kristian Steglich Petersen.

19.

Cannes 19. februar 1924.

Under disse klimatiske forhold spiller naturligvis posten hjemmefra, både de kærkomne breve og aviserne, en endnu større rolle i det daglige liv end aviserne. Det ville være en overdrivelse at sige, at hovedindtrykket af de sidstnævnte er opmuntrende. Snarere er der noget vederstyggeligt i at se ordførerne for alle partier, ministrene inklusive kappes om med tilsidesættelse af alle hensyn til de mennesker, der bruges som prægelnaben, bejle til vælger-gunst ved formelig at lade deres begejstring for sandhed og ret og renhed sive ud af alle porer og lade deres ædle åsyn lyse som fosfor af lutter retsindighed. Fy for en ulykke! Og underlige tanker vækker det at se bankkommissionen og dens hjælpere i udførelsen af statshverv på det ene punkt efter det andet gribes i at have givet offentligheden urigtig og vildledende besked om vigtige og for folks ære og velfærd afgørende ting. Heldigt for dem, at de ikke kommer for retten som Landmandsbankens mænd! Eller at se, at den nuværende bankledelse ifølge aviserne for idag forkynder, at dens regnskab for forrige år var i væsentlig grad urigtig, fordi de ikke havde undersøgt grundlaget for en række vigtige konti rigtigt. Quod licet Jovi, non licet bovi! Eller endelig at se hr. Kragh¹ for at ramme sine modstandere rette sit skyts af den ham egne grove kaliber også imod mit ministerium som de radikales og socialdemokraternes redskab og som Landmandsbankens organ,

skønt det ikke er skjult for ham eller nogen, at jeg først indlod mig på dannelsen af et ministerium, da *alle 4* partiers repræsentanter på Amalienborg havde udtalt sig derfor, og at hele den ulykkelige situation med det Liebeske ministerium, hvis program var det halsløse og hovedløse ikke at ville se rigsdagen, men holde valg bag om denne og med undgåelse af en ny, retfærdig valglov, aldrig ville være indtrådt, hvis hans, Kraghs, partifæller J. C. Christensen og Neergaard, ikke havde bibragt eller ladet kongen være i den tro, at såsnart han havde afskediget ministeriet Zahle, behøvede han blot at sende bud efter dem for at have et nyt ministerium i stedet. Fremdeles kan det for en uhildet betragter ikke være tvivlsomt, at samfundet i det øjeblik ikke var rustet til at tage imod en generalstrejke (nogle få hundrede soldater af tvivlsom pålidelighed i København, jernbanefunktionærerne rede til at vægre sig ved troppe-transport, politiet sympatiserende med strejken), og at, selv om det alligevel skulle være lykkedes at komme igennem, ville resultatet have været: det store socialdemokrati ført ind i syndikalisternes spor i stedet for, at det nu blev syndikalisterne, der trods deres forsøg på strejken på egen hånd gik til grunde som samfundsfaktor og holdes nede af det gamle socialdemokrati som bejler til arbejderklassens tillid.

Endelig er det naturligtvis den rene bagklogskab, eller rettere bagondskab, når der nu skal fremkaldes indtryk af, at noget medlem af mit ministerium blev minister på grund af mit forhold til Landmandsbanken. Hverken Glückstadt eller nogen af Landmandsbankens mænd (heller ikke forøvrigt af Ø. K.'s) har været i fjerneste måde medbestemmende med hensyn til, hvem jeg tilbød ministerporteføljer. Når tilbudet rettedes til dem, der modtog det, var det udelukkende at saglige grunde og i nøjeste overensstemmelse med princippet for et forretningsministerium. O. C. Scavenius² var som chef for udenrigsministeriets hovedafdeling, under hvilken også de sønderjyske forhandlinger med udlandet sorterede, selvskreven. Sonne³, der iøvrigt af Liebe var anmodet om at overtage landbrugsministeriet, men havde sagt nej, var utvivlsomt landbrugets bedste mand til hvervet. Prior var industriens ypperste efter Foss's⁴ sygdom og forfald. Riis-Hansen endelig havde på det tidspunkt ikke det fjerneste med Landmandsbanken at gøre, og ham søgte forøvrigt Neergaard kraftigt at overtale til at beholde trafikministeriet efter vor afgang.

1. Indenrigsminister, dr. phil. Oluf Kragh.

2. Udenrigsminister i min. Friis.

3. Landbrugsminister i min. Friis, forpagter Chr. Sonne.

4. Industrimanden Alex Foss.

20.

Cannes, 9. marts 1924.

Så gik da Schack-Eyber¹ til Glückstadts brigade. Hvordan mon de andre, endnu ældre blandt de fredløse har det: »Collstrop², Harhoff³, Richelieu.« Jeg lagde mærke til, at den førstnævnte og den sidstnævnte ikke var til begravelsen. Når nu næste æra begynder, og det gør den vel?? Erstatningsspørgsmål i to instanser, mon de så står det igennem også? Og hvorledes vil de tage resultatet, der antagelig skal gå ud på at spænde os alle for Landmandsbankens skubkærre på livstid, ligesom Heilbuth er det?

Apropos Heilbuth: Han har gjort mig bekendt med en redegørelse, han for en måned siden har sendt Rump⁴ med oplysninger om urigtigheder, ham forurettende urigtigheder i kommissionsberetningen og anmodning om retfærdiggørelse. Han har end ikke modtaget et svar, altså ikke engang som Bülow et afvisende svar på en anmodning om afskrift af et brev fra ham selv. Jeg tænker, at han nu offentliggør sin indsigelse. Karakteristisk er det i stadig højere grad, hvorledes denne kommission, der sled i det for at få os andre dømt for mangelfuld undersøgelse og prøvelse af offentliggjorte oplysninger, selv har gjort sig skyldig i grove uefterretteligheder og urigtigheder til skade for folks ære og velfærd, og har forsømt en så simpel ting som først at foreholde folk deres fornærmelige sigtelser, og lader disse stå uberigtigede efter at have fået den rigtige besked ind af døren!

Ikke mindst den forskel er påfaldende, at kommissionen har haft måneder til rådighed, hvor vi andre havde timer eller højst dage, og at kommissionen blot behøvede at slå på telefonen og kalde folk op for at få fuld besked, medens vi andre kunne have slidt forgæves i måneder for at komme tilbunds i sagerne.

1. Kommitteret Niels Schack Eyber døde 27. 2. 1924.

2. Grosserer Andreas Collstrop.

3. Bankdirektør P. P. C. Harhoff.

4. Højesteretsdommer C. D. Rump, formand for bankkommissionen af 21. 9. 1922.

21.

Cannes, 25. marts 1924.

Når dette brev kommer til København, er det formodentlig allerede meddelt på Ø. K.s' generalforsamling – og forhåbentlig på en måde, der ikke tillader vildledende kommentarer – at jeg har valgt at trække mig ud af bestyrelsesrådet. Så er der forsåvidt fred, for kompagniet og for mig, og

jeg mener, at dette skridt fra min side ikke behøver at medføre konsekvenser for Richelieu, Andersens og kompagniets gamle medarbejder og den med østasiatiske forhold fra gammel tid fortrolige, endelig privatmanden.

22.

Cannes, 3. april 1924.

At jeg har afgivet bestyrelsesposten i Ø. K., vil nu være bekendt fra generalforsamlingen. Jeg kunne have ønsket meddelelsen noget anderledes, så at det havde været klart, at initiativet var mit og ikke Andersens, og nævnelserne sammen med Glückstadt (dog tillige Foss) var urigtig allerede af den grund, at Gl. trådte ud allerede i efteråret 1922, altså i næstforrige regnskabsår og før forrige generalforsamling.

23.

Cannes, 13. april 1924.

I aftes telegram fra Aafeldt¹ om valgresultatet. Jeg havde tvivlet om, at det ville gå så hurtigt med at svinge ind igen i det tidligere spor. Men jeg havde aldrig tvivlet om, at det måtte komme. Socialdemokratiets fremgang atter i år er den, jeg kunne fristes til at sige automatiske fortsættelse af en menneskealders valgbevægelse fremad, en bevægelse, som endog ytrede sig i 1920, trods modstandernes udnyttelse af generalstrejkestoffet, med et lignende spring som denne gang. Jeg kan ikke andet end heri finde en bekræftelse på, at jeg og mine meningsfæller så rigtig på forholdene i 1920, og at de kortsynede var dem, der, som jeg andetsteds har udtrykt det, troede, at fordi der var en krusning på vandet i modsat retning af strømmen, ville floden nu begynde at løbe tilbage imod sine kilder. Talen om, at socialismen er en *quantité négligeable*, at der bare behøves »en fast hånd« og »mod til at tage stødet« og alt det Jacob von Thyeboe-vrøvl må dog vel nu for en tid forstumme; og selv meget nærsynede personer må kunne forstå, at medens man (dvs. venstreministeriet af 1920) sagtens kunne »tilvejebringe orden og ro«, efter at arbejderpartiet med dets kæmpemæssige organisationer havde blæst af, og generalstrejken kun fortsattes af nogle udløbere, der var Socialdemokratiet selv som peber i næsen, – så ville forholdene have artet sig helt anderledes, hvis disse organisationer havde fastholdt strejken og opbudt al deres, nu igen manifesterede kræfter på dens gennemførelse. Og tænker vi det umulige: at generalstrejken var slået ned og var endt

med et nederlag for Socialdemokratiet, så ville det sige, at bitterheden og klassehadet var mangedoblet, og at det havde været kommunisternes ånd, der havde erobret Socialdemokratiet og ikke Socialdemokratiet, der gjorde det af med kommunisterne, hvis svaghed også valget i fredags nu bekræfter. Hvilken skæbne ville det da have været for landet nu at få et socialdemokratisk styre! Og hvilken ydmygelse for kongemagten nu! Kanossagangen til Stauning må have været tung nok for kongen efter hans ubesindighed af 1920, for hvilken Venstres ledere gennem deres forblommede forhåndsudtalelser til kongen – som troede blot at behøve at ringe efter dem for at have dem til ministre efter Zahles afskedigelse – har så stort et ansvar.

Det er det ene punkt, hvorpå valgresultatet straks har henledt min opmærksomhed. Det andet er velsignelsen ved den valglov (trods alle dens mangler), vi dengang gennemførte. Ikke mindst de utaknemmelige konservative, der nu står nogenlunde solide med det mandatantal, de efter deres tilslutning i befolkningen kan kræve og vente. Hvad var der blevet af dem uden valgreforment? Forøvrigt bliver det jo meget vanskelige forhold, der vil udvikle sig. Naturligvis vil Stauning Macdonaldisere sig – han har jo allerede bebudet sin nødtvungne moderation –, men på den ene side vil han ligesom Mac Donald få sine egne fanatikere at slås med, og på den anden side vil han jo selv med de radikales tvivlsomme bistand knap kunne regne på et flertal. Det skulle ikke undre mig, om vi snart igen har et nyt valg, ligesom det nu i England bebudes til juli. I forbigående bemærket nærer jeg ikke tvivl om, Venstre og de konservative i fuldt mål vil begå samme fejl som de engelske konservative, nemlig at åle den socialdemokratiske regering hver gang den vil noget fornuftigt og mådeholdent og således bygge glødende i stedet for gyldne broer for modstanderne. Det er nu engang menneskenes gennemsnitsstørrelse!

Nå det var meget om valgene, men nedskrivningen her er jo nu engang min form for meningstilkendegivelse og efter den dosis tilrakning, som også min gerning i 1920 har måttet tage imod under valgkampagnen, har jeg vel nogen ret til idag at kaste den sidste begivenheds lys over begivenhederne da.

I. Overretssagfører H. C. Aafeldt.

24.

Paris, 21. maj 1924.

Ja, når der er gået nogle år, er der ikke længere nogen grænser for, hvad der kan udgives for rigtigt – om der ellers nogensinde har været en sådan

grænse. Jeg ser i de danske blade, at en upåskønnet ærgerrighed ved navn Møller-Lund¹, vistnok nu børnehjemsforstander og velkendt som selvbestaltet forgrundsfigur i børnesagsforhandlinger, under en ivrig forklaring til en interviewer om sine grundlæggende fortjenester af børnehjælpsdagene, fortæller, at hvad der gav den første børnehjælpsdag en særlig fart og stemning, var indignationen over Albertis pryglelov. Manden tror altså formodentlig selv, bringer i alt fald læserne til at tro, at den pågældende lov, der jo iøvrigt var vedtaget af begge rigsdagens afdelinger helt eller omtrent enstemmig, gik ud på at indføre – eller forsøge anvendelsen af – pryglestraf for børn. Sandheden er, at den gik ud på det modsatte, at afskaffe en stor del af anvendeligheden af denne straf for børn og unge mennesker og i stedet indføre den for forhærdede voldsmænd (derunder naturligvis netop dem, der anvendte ulovlig vold imod børn og unge mennesker). Om voksne bøller bør have prygl eller ikke, kan naturligvis atter omdisputeres. – Englænderne mener det jo endnu –. Men at forklaringer som hr. Møller-Lunds er ondartet sladder, kan ikke omdisputeres.

1. Forstander L. Chr. Møller-Lund.

25.

Paris, 13. juni 1924.

8 måneder, siger jeg, er i dag forløbet siden afrejsen fra Kbh., deraf allerede omtrent to siden tilbagekomsten hertil. Så mange indtryk jeg også har modtaget i den tid, kan jeg ikke sige, at jeg på noget punkt ser anderledes på forholdene og begivenhederne end i bortrejsens øjeblik, og det er da også kun i ringe grad, at afklaring udadtil er foregået i det forløbne tidsrum. End ikke erstatningsspørgsmålet, hvis løsning jeg dog troede nærforestående, er kommen til en afgørelse. Jeg har grund til at tro, at man på velsindede steder venter dets dødelige afgang ved strådøden; men jeg nærer ikke denne illusion. Så længe denne sag er uløst, kan jeg ikke engang danne mig et pålideligt overblik over mine egne økonomiske forhold.

26.

Paris, 27. juni 1924.

I morgen flytter vi altså. Her er for kvalmt og støjende. Forgæves har vi gennemtrævet Paris og beset den ene proletarhule værre end den anden. Til de rosende beskrivelser i avertissementer og bureauprotokoller

svarede den uhyggeligste virkelighed. Omsider så vi 8 Rue Fortuny en lejlighed, bestående af et rummeligt og velmøbleret atelier med ovenlys, et mindre sovekammer og et pænt badeværelse med wc. Det lå udenfor vore planer, – besøget i huset gjaldt et andet, meget lille værelse –, og det var urimeligt dyrt. Så bød jeg manden 2/3 af, hvad han forlangte, med gensidig bundethed i 3 måneder og hele lejen forud. Han vred sig som en orm og kom med middelforslag, men da vi allerede var nede på 2.den trappeafsats, slog han til. Så nu bor vi indtil udg. af sept. på landet ved Parc Mouceau og kan endda huse en og anden kærkommen gæst, hvis nogen vil se til os.

Forudsætningen for alt dette er altså, at vi bliver her i Paris i alt fald i 3 måneder endnu. Hvordan det så videre går, kan jeg ikke sige. Jeg har imidlertid for 14 dage siden skrevet til deptchef Schrøder¹, sendt en lægeattest for, at min kone ikke tåler dansk klima i vinter og udbedt mig hans medvirkning til de ordninger, som deraf må følge. Jeg er endnu uden svar. (Udsættelsen med dette svar beror netop på, at jeg ventede at kunne meddele noget sikkert), og jeg ser ikke noget godt varsel i forhalingen, da S. er en meget ekspedit mand. Men der er nu en minister, en ny Farao, som ikke kender Josefs fortjenester, og som har sine egne og egne kartoffelmarker at hyppe, og hvad alt dette bliver til, er usikkert.

Tage-Jensens² afsked er imidlertid ikke egnet til at vække tryghed hos dem, hvis forhold mentes at være ordnede under den tidligere regering. Alt dette i fortrolighed. Steincke har jeg i øvrigt ikke synderlig mening om personlig. Jeg har hørt ham tale en eller to gange, ganske morsomt, men lidt bredt og selvbehageligt. Jeg ved, at han har skrevet nogle meget grundige værker, men jeg har ikke læst dem og har vist dette hul i min dannelse fælles med flere andre mennesker. Hans regeringshandling har ikke særlig tiltalt mig, bortset fra Arthur Jørgensens benådning³, der burde være sket tidligere, og hans kommentarer til dem overfor aviserne endnu mindre. Han er utvivlsomt en flittig, kundskabsrig og ærgerlig mand, og han er sikkert også retsindig med de modifikationer, som egenskaben af partimand medfører for sin indehaver. Jeg hørte ham netop i disse dage i en dansk kreds blive rost for retsindighed, og jeg tilstår, at der påkom mig en lignende kvalme, om ikke i så høj grad, som da jeg nylig så aviserne, med prof. Frantz Dahl i spidsen, lovsynge rigsadvokaten⁴ for »retsindighed!« Herrejemi, hvad fortjeneste er der ved, at disse mennesker er retsindige. Det er jo netop deres metier at være det, det er derpå deres ære og fordel og fremgang beror. Man kan rose en marskandiser, en kunsthandler, en restauratør, til nød en almindelig

købmand eller fabrikant for retsindighed, thi de kunne dog have en i alt fald foreløbig fordel af at være det modsatte. Men en rigsadvokat eller justitsminister! Det er som at prise en sømand fordi han styrer i den retning, hans kompas viser ham, en kunstner, fordi han har kunstinteresse, eller en lærer, fordi han tager sig af at udbrede kundskab blandt sine elever.

Rigtigheden af denne min betragtning røkkes ikke ved, at man har set undtagelser blandt høje embedsmænd, undtagelser, der var forbrydere. Thi man lovsynger ikke folk, fordi de ikke er forbrydere. Sigter man særlig til at lovprise, at der i udførelsen af retfærdighed, ikke udvises en vis opportuniste, en vis hensyntagen til praktiske forhold, da gælder dette nu for det første ikke her. T.-J.s⁴ retsforfølgning var i høj grad præget af opportuniste: Alverden bemærkede hans iver for at stoppe op visse iøjnefaldende steder – foruden at den tvetungethed, han i forhold til mig udviste, just ikke kvalificerer til nogen lauerbærkrans for retsindighed. Men dernæst er der i denne ufuldkomne verden ikke ret mange ting så farlige som en overdreven, en Don Quixottisk »retsindighed«. Den har været skalkeskjul, både overfor omverdenen og overfor udøveren selv, for mange af de onder og ulykker, der er bragt over mennesker og folkeslag, og den har tjent til brækjern for megen selvforgudelse, egen nytte og nag. Ja selv hvor ingen slette motiver, bevidst eller ubevidst, er med i spillet, gælder det ofte: Summum jus, summa injuria, den yderste retfærdighed er den yderste forurettelse.

1. Departementschef F. C. G. Schrøder, justitsminister i min. Friis.
2. Politiinspektør S. Tage-Jensen blev afskediget af justitsminister Steincke for uordentlige tjenesteforhold.
3. Modernmorderen Arthur Jørgensen benådedes efter 21 års tugthus.
4. Rigsadvokat, senere højesteretsdommer Vilh. Topsøe-Jensen.

27.

Paris, 24. juli 1924.

Så gik da Diskontobanken, og man venter, siges der hernede, endnu en mindre bank. Det gør mig ondt for Hassing-Jørgensen¹, skønt det forøvrigt synes at være uforholdsmæssigt efter den måde, hvorpå sagen tages overfor ham. Skulle han behandles efter den recept, der anvendtes overfor andre, ville resultatet nok blive et andet. Han har for det første det store ansvar, at han i årene forinden rekonstruktionen i 1922 havde fået Nationalbanken til at holde aktiernes kurs oppe ved at gøre værdien op til 80, medens de ved rekonstruktionen kun kunne regnes til 50, hvorved Natb. tabte adskillige millioner. Dernæst satte han i 1922 sin ære i pant

på, at nu var alt i orden, og Natb. satte nye 14 mill. ind, og aktionærene følte sig beroligede efter at have undergået nedskæringen af deres kapital fra 44 mill. til 22 mill. Nu lader der altså til kun at være 7 mill. i behold.

Og hvis det sidste regnskab med tilhørende beroligende beretning blev gennemgået efter metoden overfor Landmandsbanken, hvad så? En bank kan overhovedet ikke gå i stykker midt i et regnskabsår, uden at det sidste regnskabsår må være urigtigt.

Jeg under Hassing-J. alt godt, også dette som likvidator at blive Diskontobankens redningsmand i 3die omgang. Han er sikkert efter Glückstadts død vor dygtigste bankmand. Men en vis metode i tingene – og en vis måde med de politiske hensyn – skulle der gerne være.

1. Trafikminister 1913–20, bankdirektør Jens Hassing-Jørgensen.

28.

Paris, 7. august 1924.

Af de danske blade ser jeg, at det med Hassing-J. nu alligevel går den anden vej: at han er slået ned, og at et ungt menneske, der som bankmand selvfølgelig ingenting er ved siden af ham, skal have tøjlerne i likvidationen. At Hassing-J. har troet på banken til det sidste, har jeg netop fået bekræftet. 14 dage før krakket spurgte højesteretssagfører Bülow ham, om der var noget i de rygter, der gik om Diskontobanken. H.-J. benægtede det bestemt og tilføjede, at efter hans fulde overbevisning gjorde den, der købte Diskontobankaktier til 50, en god forretning. B. købte nu heldigvis ikke Diskontobankaktier, men han og hans firma lod 150.000 kr. blive indestående i banken. Nå, dem får han jo nok igen – men her ser man, hvor svært det er at se til bunds selv for smarte fagfolk. Jeg vil tro, at dette også er den betragtning, indsigtfulde folk uddrager af eller finder bestyrket ved denne nye misere. Hoben ser naturligvis anderledes derpå og får sin blodtørst øget.

29.

Paris, 15. oktober 1924.

Ja, her bor vi altså, inde i stueetagen bag en lille træbevokset gård. Pokkers mørkt er her, især i »salonen«. Behageligheder som rindende vand, centralvarme eller alm. kakkelovn eller elektricitet (lovet i denne måned, men når kommer den?) savnes, og langt til byens centrum er her. Dr. Dahl¹ kalder bydelen: rabarberkvarteret. Men ganske hygge-

ligt er her alligevel og fuldkommen roligt dag og nat. Den værste ulempe er næsten den altfor emsige lille madame – for resten en meget takkelig person –, der er på færde tidlig og sent for at assistere og inspicere og inkvirere, bristefærdig af nysgerrighed og som økonomisk française dødsangst for, at nogetsteds en francs værdi skulle forkomme. Hun forlader aldrig huset uden for de nødvendigeste indkøb, men sidder i sit køkken i kælderens og passer på alt, især gadedøren.

1. Dansk læge, bosat i Paris.

30.

Paris, 5. januar 1925.

Så fik da Landmandsbankens erstatningssag omsider ende, og banken kan indføre et par millioner til at forbedre sit regnskab for 1924. Mit bidrag var føleligt nok for mig, men oversteg ikke, hvad jeg var forberedt på, når overenskomst overhovedet skulle kunne opnås med en bankbestyrelse, der havde indhentet og offentliggjort et responsum som højesterets-sagf. Bruuns. Facit af mit forhold til banken er da således:

Bøde
erstatning
sagførersalær 2 gange
tilbagebetalt tantieme
værdiløse aktier
overformynderiembedet mistet
stillingen i Ø. K. afgivet,

alt foruden skade på gode navn og rygte, og hvilke indirekte følger der iøvrigt endnu måtte stå tilbage.

Nå jeg skal fremdeles lægge mig på sinde et ord, som jeg netop i dag påny falder over:

»Dersom vi ikke formår at hindre ulykkerne i at komme, kan vi stundom lindre dem ved den måde, hvorpå vi tager imod dem.«

31.

Nice, 5. april 1925.

I en nær fremtid venter jeg redaktør Gulmann¹ hertil. Han har bebudet sin ankomst, men jeg tænker mig, at de urolige forhold i politik og på arbejdsmarkedet holder ham tilbage. Såvidt jeg forstår på de danske blade, lader det dog til, at forholdene trækker sig i lave uden at komme

til de yderste yderligheder, hvad der utvivlsomt også er det bedste, ikke mindst for de konservative interesser. Kun ad fredelig vej kan disse undgå at blive ændrede helt, det er min overbevisning nu som i 1920 – i dag er det forøvrigt netop 5 årdagen for dannelsen af mit ministerium; det forekommer mig på sin måde som i går, på en anden måde som for 500 år siden! Men når jeg læser hr. Pürschels² brovtende artikel i »Berl. Tid.« om de konservatives pokkers karleagtighed og behersken af situationen (underforstået under hans udmærkede førerskab), forfærdes jeg, ikke så meget over den studenterdrengagtige stil, skønt denne i sandhed nok kunne fremkalde sørgmodige sammenligninger med den tid, da Hall, Rimestad, Krieger m. fl. var konservatismens ledende mænd (Estrup og Nellemann og Goos kan forøvrigt godt tages med her), som over den mangel på det mest elementære statsmandsbegreb, der tillader en konservativ fører at udlevere de modstandere, hans parti lige har forhandlet sig til rette med, til disses endnu mere yderliggående rivaler, hos hvem der aldrig vil være pardon at finde for nogen konservativ tanke! Og alt dette for at tilfredsstille en smule partimæssig og personlig forfængelighed!

Madsen-Mygdals³ udtræden af det politiske liv gør mig lidt ondt, da han var en virkelig dygtighed og, som han viste i striden med Pinstруп⁴ om hovedstadens nederdrægtigheder, ikke helt agrarforblindet. Hans udtræden skyldes økonomiske grunde. Den afdøde broder⁵ viste sig vistnok at være ikke så rig, som han kunne og burde være, og hans bo måtte betale 350.000 kr. i efterbetaling.

1. Redaktør Chr. Gulmann, Berlingske Tidende.
2. Den konservative partiformand Victor Pürschel.
3. Landbrugsminister, sen. statsminister Th. Madsen-Mygdal.
4. Folketingsmand P. P. Pinstруп.
5. Direktør i Ø. K. Johs. Madsen-Mygdal døde 24. 12. 1924.

32.

Paris, 18. juni 1925.

Navnlig har jeg bemærket, at lockouten har sit efterspil i et skænderi, der nærmest er et indre socialdemokratisk anliggende, men i hvilket dog de andre partiers ord- og penneførere ikke kan bekvemme sig til, hvad der vistnok var det klogeste fra deres standpunkt, at holde sig tilbage. Særlig har jeg, dog uden stort udbytte, fulgt den altid noget dinglende leader-writer i »Berl. Tid.«, der også kommer med et besyv angående forholdene i 1920, som han ganske sikkert kun har et overfladisk kendskab til,

og som han (eller en tilføjelse fra højere steder i redaktionen) selv besørger ud af verden ved – efter en drabelig hævde af, at man blot skulle have ladet generalstrejken udvikle sig – at bemærke, at det for samfundets skyld og for at undgå en ødelæggende klassekamp var rigtigt nok, at man ikke valgte denne vej! Men hvad så? Min mening er nu som før, at havde man i 1920 fulgt det af Flensborgfolkene og rigsdagsintriganterne inspirerede forsøg på at regere udenom rigsdagen, havde vi i Danmark fået et republikansk parti, der i det mindste var lige så stærkt som det royalistiske, og at Socialdemokratiet havde fået det meste af den Moskva-farve, som kun dets yderste fløj og kommunisterne nu har. Og hvad havde til modvægt herimod været fordelene? Men for mit og mit ministeriums vedkommende er det jo forøvrigt nok at henvise til, at vi kom først, da alle 4 partier havde bud efter os gennem kongen. At de to af disse partier alligevel søgte efter bedste evne at spænde ben for os, er ikke vor skam eller skyld. Den opgave, vi havde sat os, at gennemføre en valglov, der ikke forærede Venstre en halv snes stemmer [læs: mandater] på de andre partiers bekostning, og at bringe det forfatningsmæssige maskineri i gang igen lykkedes det dem ikke at forhindre os i at løse.

Bastsagen¹ gør det mig ondt at høre om. Manden selv er mig noget af en psykologisk gåde, idet jeg, skønt de fremadskridende forhør gør det vanskeligere og vanskeligere, vedblivende har den opfattelse, at han ikke med klar bevidsthed om det bedrageriske i sin handlemåde har foretaget sine uforsvarlige og bugtede dispositioner. At han ikke destomindre bliver dømt for bedrageri, anser jeg for temmelig givet. Blandt andet i bedømmelsen af H. P. Prior er der jo i retspraksis fremtrådt et begreb, som jeg, hvis det ikke i forhold til bedrageribegrebets hævdvundne indhold var en selvmodsigelse, ville kalde »uagtsomt bedrageri,« dvs. handlinger *til egen og andres begunstiges berigelse*, foretagne under forhold, hvor ren og grov uagtsomhed og forsømmelighed i at klargøre sig sin handlemåde muliggør ikke at se forurettelsen af den, hvem pengene frahændes.

1. Metodisternes biskop Anton Bast blev idømt tre måneders fængsel for ulovlig omgang med indsamlede midler.

33.

Paris, 28. juli 1925.

[Om kejser Wilhelms erindringer.]

Hvad er historieskrivning egentlig værd? Den sidste dom, der tilkommer »historien«, og som skrives af nogle bebrillede og langskægede herrer

på grundlag af dokumenter, af hvilke nogle er tilintetgjorte på forhånd og andre kun giver brudstykker eller endog tendentiøse fremstillinger af fakta – hvad er den egentlig værd, når mennesker, *der lever i det*, giver så modsatte opfattelser til bedste, ganske som øjenvidner til en gadeulykke otte dage efter i politiretten har hver sin opfattelse selv af de væsentligste fakta.